

OPLEIDINGSDOELEN **voor de academisch docent vo**

RADBOD
docenten academie

INLEIDING

De academisch docent

Van alle docenten wordt verwacht dat zij een gedegen kennis hebben van het (school)vak, een focus hebben op het leren van leerlingen, vanuit een pedagogische visie een bijdrage kunnen leveren aan de (identiteits)ontwikkeling van die leerlingen en dat zij hun eigen ontwikkeling als professional in het onderwijs kunnen vormgeven. Deze bekwaamheden zijn vastgelegd in de wettelijke bekwaamheidseisen voor het beroep van leraar.

De Radboud Universiteit leidt academische docenten op. Dat zijn docenten die zich onderscheiden door een grondige en actuele kennis van het wetenschappelijke onderzoek in hun vakgebied en door hun scholing in kritisch én creatief denken en handelen. Dat nemen ze mee in hun denken en handelen als pedagoog, vakdidacticus en professional binnen de school en voor de klas.

Deze Radboud docenten zijn creatief en vernieuwend, hebben een onderzoekende houding, zijn pedagogisch trefzeker en manifesteren zich als een krachtige professional met een sterke beroepsidentiteit. Het zijn docenten die in staat zijn om mee te denken over de vraag hoe we het onderwijs weer maken tot een plek waar leerlingen kritisch leren denken en een moreel oordeel kunnen vormen. En tot een plek waar leerlingen kunnen uitgroeien tot creatieve en ondernemende burgers met het vermogen om complexe mondiale vraagstukken te beoordelen. Zij hebben de intentie om hun kennis en vaardigheden ook in de toekomst verder te ontwikkelen.

Vakwetenschappelijke expertise is een belangrijk kenmerk van een academisch docent. Studenten ontwikkelen hun vakwetenschappelijke bekwaamheid in de bachelor en master. Tijdens de lerarenopleiding leren studenten hun vakwetenschappelijk expertise te vertalen naar onderwijs voor leerlingen.

Opleidingsdoelen

In het opleidingstraject tot academisch docent staan negen opleidingsdoelen centraal. De opleidingsdoelen zijn onderling verbonden en vormen samen het profiel van de academisch docent. In de uitoefening van de beroepspraktijk komen deze opleidingsdoelen geïntegreerd aan bod. Hierbij moeten studenten keuzes maken en belangen afwegen. De opleidingsdoelen zijn onderverdeeld in 4 gebieden die aansluiten bij de categorieën in de bekwaamheidseisen: vakdidactisch bekwaam, pedagogisch bekwaam, vakwetenschappelijk bekwaam en professioneel bekwaam.

De negen opleidingsdoelen zijn herkenbare beroepshandelingen die horen bij de bekwaamheidsgebieden van het academisch docentschap. Op vakdidactisch vlak ontwerp je effectief onderwijs, begeleid je het leerproces en toets je of je leerlingen voldoende hebben geleerd. Op pedagogisch vlak creëer je een positief leef- en leerklimaat. Je bouwt een band op met de klas en met individuele leerlingen en stimuleert hun sociaal-emotionele ontwikkeling. Op professioneel vlak ben je ook buiten je lessen actief in de schoolorganisatie en draag je bij aan de maatschappelijke opdracht van het onderwijs. Op vakwetenschappelijk vlak maak je leerlingen enthousiast voor je vakgebied en kun je thema's binnen je vakgebied en de onderwijspraktijk kritisch onderzoeken.

Ieder opleidingsdoel beschrijft een handeling die impact heeft en die daarom van belang is binnen het beroep. Het is een handeling waarbinnen verschillende bekwaamheden in samenhang moeten worden ingezet. De handeling is te leren en is uiteindelijk ook aan een student toe te vertrouwen.

Deelaspecten en dilemma's

Voor ieder opleidingsdoel benoemen we een geïntegreerd beeld van het handelen aan de hand van kenmerkende deelaspecten en dilemma's. Hiermee zetten we studenten ertoe aan om zich bewust te worden van zulke dilemma's en daar ook mee om te leren gaan; door te leren om verschillende waarden en belangen tegen elkaar af te wegen en daarin keuzes te maken.

We schetsen in de opleidingsdoelen het beeld van een goede docent. De student zal niet alles uit dat beeld behalen tijdens de opleiding.

Beginniveau en uitdagingen

Bij ieder opleidingsdoel benoemen we hoe studenten doorgaans de opleiding binnenkomen en de typische uitdagingen die zij tijdens hun ontwikkeling tegenkomen.

De opleidingsdoelen, deelaspecten en dilemma's geven samen met de beschrijving van het beginniveau en de uitdagingen een herkenbaar en realistisch beeld van de beroepspraktijk en maken inzichtelijk hoe de student zich in die beroepspraktijk ontwikkelt tot startbekwame docent. Dit biedt gemeenschappelijke taal om over opleiden te praten.

Figuur 1. De opleidingsdoelen zijn verbonden aan de vier bekwaamheidsgebieden van het academisch docentschap: vakdidactisch bekwaam (turquoise), pedagogisch bekwaam (blauw), professioneel bekwaam (oranje) en vakwetenschappelijk bekwaam (groen).

OPLEIDINGSDOELEN

1. ONTWERPEN VAN DE LEEROMGEVING

Een goed ontworpen leeromgeving daagt leerlingen uit tot leergedrag dat toewerkt naar beheersing van de beoogde leerdoelen. Docenten zijn hierbij degenen die het curriculum ontsluiten voor de leerlingen.

Deelaspecten en dilemma's

- Docenten ontwerpen een opbouw van goed gestructureerde onderwijsactiviteiten vanuit de samenhang tussen leerdoelen, leeractiviteiten en evaluatie.
- Docenten ontwerpen leerinhouden en leerdoelen vanuit het curriculum door een eigen visievorming op de kerndoelen, eindtermen, het schoolcurriculum en actuele discussies rond de inhoud van onderwijs, het (school)vak en binnen de wetenschap.
- Docenten ontwerpen vanuit het vakspecifieke leren van de leerlingen door rekening te houden met voorkennis en mogelijke leermoeilijkheden en leerproblemen daarbij, met de interesseontwikkeling van leerlingen en met de ontwikkeling van hun (domeinspecifieke) metacognitieve kennis en vaardigheden.
- Docenten selecteren en creëren hierbij passende leerstof, taken, leermiddelen, bronnen, werkvormen en instructievormen, inclusief creatieve uitdagingen door middel van taken die leerlingen aanzetten tot het zelf en in samenwerking produceren van betekenisvolle nieuwe kennis of producten, passend bij wat de leerlingen aankunnen gezien hun leeftijd en niveau.

Dilemma's die docenten hierbij ervaren betreffen de balans tussen verschillende curriculum doelen; tussen de inhoud afdekken en ruimte bieden voor creatieve en diepere verwerking van de leerstof; tussen de eigen vakvisie en de gegeven methode en toetsing; tussen de leerstof of de leerling als primair vertrekpunt; en tussen de uiteenlopende visies binnen de sectie en school.

Beginniveau en uitdagingen

Bij binnenkomst in de opleiding hebben studenten al veel vakkennis opgedaan, maar hebben nog weinig overzicht over het schoolvak. Hun visie op leren in het schoolvak is vaak nog sterk impliciet en gekoppeld aan hun persoonlijke leerervaringen. Studenten zijn bij aanvang vaak eerst sterk gericht op de docentrol en nog weinig op de impact van hun handelen op het leren van de leerlingen. In hun ontwerp blijven ze dan vaak nog dicht bij de bestaande materialen, die houvast bieden. Bij het meer gaan ontwerpen gericht op het leren van de leerling ervaren studenten hoe lastig het is om zich te verplaatsen in leerlingen met veel minder voorkennis, die nog moet leren wat de studenten zelf al in hoge mate en onbewust beheersen. Naarmate ze zicht krijgen op verschillen tussen leerlingen roept het inspelen hierop vaak de vraag op hoe ze dit haalbaar in de praktijk kunnen doen.

**SAMENHANG
CREËREN**

**VANUIT
CURRICULUM
ONTWERPEN**

**VANUIT
VAKSPECIEK
LEREN ONTWERPEN**

**CREATIEVE
UITDAGINGEN
CREËREN**

2. BEGELEIDEN VAN HET LEERPROCES

De betrokkenheid van leerlingen in het leerproces is sterk bepalend voor het resultaat ervan. Docenten stimuleren en bewaken deze actieve betrokkenheid; door hoge verwachtingen te communiceren en door een combinatie en opbouw van klassikaal, groepsgewijs en individueel werken. Op wisselmomenten houden ze leerlingen betrokken met heldere instructies en routines, om zoveel mogelijk leertijd en concentratie te realiseren.

Deelaspecten en dilemma's

- Op klassikaal niveau helpen docenten de leerlingen om zich te oriënteren op de leerinhoud en de leerdoelen, om nieuwe informatie te verwerven en hiermee te oefenen, om zich te oriënteren op de aanpak bij het zelfstandig of samenwerkend verwerken van de leerstof, en om beheersing na te gaan. Ze zorgen hierbij voor een veilige omgeving met ruimte om te leren van fouten.
- Op individueel niveau begeleiden docenten leerlingen door in te gaan op hun leervragen bij zelfstandige verwerking en hen hierbij passend te ondersteunen in relatie tot hun voorkennis, zelfvertrouwen en metacognitieve vaardigheden.
- Bij vormen van samenwerking helpen docenten leerlingen om samen kennis te construeren en productief voort te bouwen op elkaars bijdragen binnen de gekozen samenwerkingsstructuur.
- Bij creatieve processen creëren docenten veiligheid om te experimenteren, ruimte om te divergeren en spelen ze in op de onzekerheidstolerantie van leerlingen.

Dilemma's die docenten hierbij ervaren betreffen de balans tussen waar leerlingen al zelf toe in staat zijn en waar ze hulp van de docent bij nodig hebben; tussen wat individuele leerlingen nodig hebben versus de voortgang van de klas/groep als geheel; tussen hoge verwachtingen en wat leerlingen aankunnen; tussen aandacht voor inhoud en aandacht voor proces en procedures; en tussen toewerken naar het doel van de onderwijsactiviteit en meegaan met het denken van leerlingen en onverwachte richtingen daarin. Wat nodig is voor de voortgang van de hele groep gaat soms in tegen wat enkele leerlingen nodig hebben.

Beginniveau en uitdagingen

Bij aanvang geven veel studenten vooral docentgestuurd les. Gaandeweg richten zij zich op het activeren van leerlingen en op samenwerkingsvormen, waarmee ze vaak steeds meer leerlingen weten te betrekken bij de les. Veel studenten zoeken tijdens de opleiding naar de balans tussen vasthouden aan hun voorbereiding en het in een split-second inspelen op wat er gebeurt. Vooral bij aanvang is dit voor veel studenten lastig. Een belangrijke uitdaging is daarom het leren opmerken en inschatten van wat er speelt in de interactie met en tussen leerlingen. Daarbij weten studenten vaak nog niet wat ze van leerlingen mogen en kunnen verwachten, en hun verwachtingen zijn soms te hoog of te laag. Bij interactieve en samenwerkingsvormen ervaren studenten doorgaans nog veel handelingsverlegenheid om het denken van leerlingen zichtbaar te maken en daar zo op in te spelen dat er een echte dialoog met en tussen de leerlingen tot stand komt. Bij interactieve begeleidingsvormen vinden studenten het klassenmanagement vaak lastig; dat leidt er soms toe dat ze teveel een sturende docentrol blijven innemen.

**KLASSIKAAL
BEGELEIDEN**

**INDIVIDUEEL
BEGELEIDEN**

**SAMENWERKING
BEWERKSTELLIGEN**

**CREATIEVE
PROCESSEN
CREËREN**

3. EVALUEREN VAN DE LEEROPBRENGST

Evalueren maakt bijsturen van het leerproces mogelijk. Het helpt de docent en de leerlingen om te bepalen of ze op weg zijn naar het beoogde leerdoel en om zo nodig onderwijs en leergedrag aan te passen. Daarnaast helpt evalueren om onderbouwd te beslissen over een overgang, zoals het overgaan naar een volgende jaarlaag of als afsluiting van het onderwijs met een diploma.

Deelaspecten en dilemma's

- Docenten maken leren zichtbaar door gericht informatie te verzamelen op verschillende momenten tijdens het leerproces. Ze doen dit op manieren die praktisch en hanteerbaar inzicht geven in het leren en denken van leerlingen, zowel individueel als op het niveau van de groep als geheel.
- Bij het voorbereiden van onderwijsactiviteiten interpreteren docenten deze informatie om te beslissen over vervolgacties voor onderwijs en leren, zodat die goed aansluiten bij waar de leerlingen staan ten opzichte van de leerdoelen en zodat leerlingen actief verbeterstappen zetten (feed-forward).
- Docenten nemen leerlingen hierin mee en geven hun inzicht in leren door hen aan de hand van verzamelde informatie te laten nadenken over hun beheersing en leeraanpak en door ze ook zelf hun leren te laten evalueren.
- Voor het beslissen over de overgang gebruiken docenten informatie uit summatieve toetsvormen die inhoudsvalide zijn en waarbij de toetsingsprocedure transparant en eerlijk is voor de leerlingen. De uitkomst van deze toetsen gebruiken ze waar nodig voor remediërende onderwijsactiviteiten.

Dilemma's die docenten hierbij ervaren zijn de balans tussen het zichtbaar en bespreekbaar maken van beheersing van de inhoud en de veiligheid in de groep wanneer grote individuele verschillen zichtbaar worden; tussen de verantwoordelijkheid van de docent en van de leerlingen in het bijsturen van het leerproces; tussen verschillen in visies op toetsing in de sectie of tussen het PTA en de eigen visie; tussen goed evalueren en het hanteerbaar houden van de werkdruk; en tussen de verantwoordelijkheid om bepaalde inhoud te behandelen en de tijd die nodig kan zijn om ALLE leerlingen tot beheersing daarvan te brengen.

Beginniveau en uitdagingen

De dilemma's die docenten ervaren bij evalueren spelen bij studenten vaak nog sterker omdat ze hierin nog meer handelingsverlegen zijn en nog zoekend zijn naar hun visie. Bij binnenkomst zijn veel studenten zich nog weinig bewust van het belang van evaluatie voor het bijsturen van het onderwijs. Naarmate ze hiermee oefenen ontstaat vaak de uitdaging om evaluatie op een zinvolle en haalbare manier te integreren in het onderwijsproces. Bij aanvang hebben studenten ook nog beperkt zicht op kerndoelen/eindtermen en doorlopende leerlijnen. Het bepalen van het gewenste en haalbare niveau om op te evalueren (formatief dan wel summatief) is dan vaak een eerste uitdaging. Pas gaandeweg leren ze dit te doen vanuit overzicht over het curriculum en de toetsing daarvan. Toetsing is onderwerp van discussie in onderwijs en maatschappij vanuit verschillende perspectieven; voor studenten kan het lastig zijn hun positie hierin te vinden en te bepalen. Inzichten die ze in de opleiding en de praktijk tegenkomen kunnen botsen met hun eigen preconcepties over toetsing en/of de toetscultuur in school en waar leerlingen aan gewend zijn.

**LEREN ZICHTBAAR
MAKEN**

**INTERPRETEREN
EN VERVOLGACTIES**

**INZICHT GEVEN
IN LEREN**

**SUMMATIEF
TOETSEN**

4. LEIDEN VAN GROEPEN

Een veilig en positief leef- en leerklimaat in de groep is van belang voor het welzijn en de ontwikkeling van leerlingen. Docenten hebben hierin een leidende en begeleidende rol. Ze zijn 'normdragers' en bepalen in belangrijke mate mede het klimaat in de groep.

Deelaspecten en dilemma's

- Docenten communiceren doelgericht; ze zien gedrag en interactiepatronen in de groep en het effect van hun eigen communicatie hierop. Ze passen hun eigen communicatie strategisch aan om het gewenste effect te bereiken en richten ook de fysieke ruimte in om de gewenste interactiepatronen te bevorderen.
- Docenten voeren regie in de groep door structuur en kaders te bieden waarbinnen leerlingen zich kunnen bewegen, door positieve en heldere verwachtingen uit te spreken en door zinvolle regels, routines en afspraken te hanteren.
- Docenten bevorderen een positief leef- en leerklimaat door oog te hebben voor relaties, omgangsvormen en normen in de groep. Ze herkennen en benutten momenten waarop zij als normdrager invloed kunnen uitoefenen op de vorming van de groep. Ze werken samen met leerlingen aan een goed klimaat door met hen in gesprek te gaan over gedrag, verhoudingen en omgangsvormen. Ze stimuleren het accepteren van elkaars verschillen, de zorg voor elkaar en het samenwerken en samen leren, en maken hiertoe ook bewuste keuzes in werkvormen.

Dilemma's die docenten hierbij ervaren zijn de balans tussen aandacht voor de behoeften van individuele leerlingen en voor de behoeften van de groep als geheel; tussen en het hanteren van eigen regels en eventuele schoolbrede afspraken over gedrag; tussen leidend optreden als normdrager en het belang van open en kwetsbaar zijn, om zodoende een band op te bouwen met de leerlingen en hen mede verantwoordelijk te maken voor het leef- en leerklimaat. Docenten laveren hierbij in hun handelen tussen verschillende keuzes; bepalen zij de regels of mogen leerlingen deze meebepalen; treden ze strikt op of is er ruimte voor individuele uitzonderingen; spreken ze leerlingen individueel aan of richten ze zich tot de hele groep; grijpen ze sturend in of geven ze leerlingen ruimte om zelf tot inzicht en oplossingen te komen.

Beginniveau en uitdagingen

Groepen leren leiden en daarin normdrager leren zijn vraagt voor veel studenten een switch qua focus: van reageren op leerlinggedrag naar proactief handelen om een goed klimaat te bevorderen en van het hanteren van persoonlijke grenzen naar het hanteren van professionele grenzen daarbij. Bij binnenkomst zijn studenten zich vaak maar beperkt bewust van hun eigen intuïtieve communicatieve gedrag en het effect daarvan op de groep. Naarmate ze hiermee oefenen ervaren studenten dat hun handelen niet altijd het gewenste effect heeft. Ze kunnen met hun eigen gedrag invloed uitoefenen, maar het gedrag van leerlingen in de groep is niet volledig te sturen of te controleren. Bij aanvang is het voor veel studenten een uitdaging om zich niet teveel zorgen te maken over de acceptatie van hun gezag door leerlingen, en om hun visie te vinden op gedrag en welke regels en grenzen ze willen hanteren. Studenten die denken dat 'de klas aankunnen' een teken is van talent als docent, kunnen bij uitdagende groepsprocessen moeite hebben om begeleiding en collegiale ondersteuning te zoeken en te accepteren.

**DOELGERICHT
COMMUNICEREN**

REGIE VOEREN

**POSITIEF LEEF- EN
LEERKLIMAAT
BEVORDEREN**

5. CONTACT MAKEN MET ADOLESCENTEN

Juist in de adolescentie exploreren leerlingen hun identiteit; school draagt niet alleen bij aan de cognitieve ontwikkeling van leerlingen maar ook aan persoonsvorming en sociaal-emotionele ontwikkeling. Docenten spelen hierin een belangrijke rol door te steunen, te sturen en te inspireren, samen met peers en ouders. Vanuit dit besef gaan docenten een pedagogische relatie aan met leerlingen.

Deelaspecten en dilemma's

- Docenten zoeken contact waarbij ze aansluiten bij de leefwereld en beleavingswereld van hun leerlingen. Ze zijn bereid en in staat om het perspectief, de gevoelens en de zienswijze van leerlingen te herkennen en erkennen, serieus te nemen en hun handelen daarop af te stemmen. Ze zien hierbij de leerling als persoon en doen recht aan hun ontwikkeling als adolescent.
- Docenten ondersteunen en voeden de waarden en interesses van hun leerlingen, ze proberen deze actief te achterhalen, ze helpen leerlingen nieuwe waarden en interesses te ontwikkelen en ze stimuleren leerlingen hieraan actief vorm te geven en initiatief te nemen.
- Docenten sturen de ontwikkeling van leerlingen door te richten en begrenzen; ze bieden structuur en kaders, zijn een inspirerend voorbeeld, maken verwachtingen duidelijk, hanteren regels en afspraken en gaan met leerlingen in gesprek over hun handelen en de gevolgen daarvan. In het contact met leerlingen zijn docenten zich ervan bewust dat iedere situatie en iedere jongvolwassene anders is en ze kunnen hun handelen hierop aanpassen. Ze zijn zich ook bewust dat ze niet alleen staan in hun pedagogische relatie met leerlingen: ze stemmen af met relevante derden binnen en buiten de schoolorganisatie, zeker bij gesignaleerde problematiek.

Dilemma's die docenten hierbij ervaren zijn de balans tussen betrokkenheid bij de leerlingen en de juiste mate van professionele distantie; tussen eigen waarden en de waarden van leerlingen en de botsing daartussen die kan ontstaan; tussen handelen vanuit en het voorleven van eigen waarden en ruimte bieden voor de waardenexploratie door leerlingen. In de relatie met zich ontwikkelende leerlingen zoeken docenten hierbij constant naar de juiste balans tussen aansluiten en uitdagen en tussen ruimte geven voor initiatief en exploratie en het bieden van structuur, sturing en begrenzing daarbij.

Beginniveau en uitdagingen

Het aangaan van een pedagogische relatie met leerlingen is voor veel studenten een rolwisseling naar een professionele verantwoordelijkheid voor de ontwikkeling van anderen. De ontwikkeling van studenten is hierbij tweeledig: leren om leerlingen te zien als jongvolwassenen in ontwikkeling tot een eigen identiteit, en daardoor ook bewuster worden van hun eigen ontwikkeling en identiteit. Bij aanvang kijken veel studenten nog naar leerlingen met hun eigen ontwikkeling als maatstaf. Voor veel studenten is het daarom een eerste uitdaging zich ervan bewust te worden hoe hun eigen ontwikkeling vormend is geweest voor hun blik op zichzelf en de wereld, en hoe dit impact heeft op hun omgang met leerlingen. Juist in het contact met leerlingen ontstaan voor veel studenten identiteitsvragen; 'wat voor docent wil ik zijn voor leerlingen, wat vind ik mijn verantwoordelijkheid naar leerlingen?'.

AANSLUITEN

ONDERSTEUNEN
EN VOEDEN

RICHTEN
EN BEGRENZEN

6. FUNCTIONEREN ALS PROFESSIONAL

Docenten dragen binnen en buiten school actief bij aan onderwijsontwikkeling en doen dit vanuit hun eigen professionele identiteit. Ze geven vorm aan hun eigen leren, werken samen en tonen leiderschap in het beroep.

Deelaspecten en dilemma's

- Docenten geven vorm aan hun eigen leren. Ze ontwikkelen eigen leervragen, zoeken naar feedback van anderen en reflecteren op hun onderwijspraktijk om deze te verbeteren. Ze gaan uitdagingen aan, experimenteren om daarvan te leren en blijven zich gedurende hun loopbaan op verschillende manieren professionaliseren. Hierbij zoeken ze naar onderbouwing vanuit de theorie en naar aansluiting bij (vakinhoudelijke) ontwikkelingen in het beroep. Ze ontwikkelen zichzelf binnen de school als leergemeenschap en zoeken naar mogelijkheden om hun leren af te stemmen op hun omgeving (collega's, schoolcultuur, speerpunten van de school).
- Docenten werken samen met anderen binnen en buiten de schoolorganisatie, in verschillende rollen en vanuit hun eigen affiniteit en expertise. Als (vak)docent dragen ze in een sectie en in een team gezamenlijke verantwoordelijkheid voor het leren en het welzijn van leerlingen in school. Als docent en mentor/coach stemmen ze leerlingenzorg af met collega's, ouders en andere betrokkenen binnen het zorgsysteem van de school. Ook dragen ze bij aan schoolbrede en buitenschoolse activiteiten.
- Docenten tonen leiderschap door vanuit hun visie actief bij te dragen aan de cultuur en organisatie van de school en aan het onderwijs in brede zin. Binnen school gaan ze in gesprek met hun leidinggevendenden om af te stemmen over de relatie tussen hun persoonlijke professionalisering en de schoolontwikkeling, over ervaren werkdruk en over professionele ruimte in de organisatie. Ze geven daarbij ook hun grenzen aan. Buiten school kan leiderschap zich uitstrekken tot bijdragen aan landelijke ontwikkelingen in en rond het onderwijs of het schoolvak, zoals via commissies, beroepsverenigingen, vakverenigingen of een vakbond.

Dilemma's die docenten hierbij ervaren, hebben te maken met de kritische afwegingen die ze moeten maken, onder andere in de relatie tussen persoon en context. Zoals: is wat goed is voor mij ook goed voor de organisatie? En andersom: is dit kenmerk van de school of deze schoolontwikkeling ook goed voor mij

en voor de leerlingen? Besteed ik mijn tijd en energie vooral aan mijn eigen ontwikkeling of aan taken die ik krijg vanuit school? Waar zie ik de ruimte om mijn eigen professionele identiteit te ontwikkelen en vorm te geven? Zoek en vind ik die voldoende binnen school? En zo nee: ga ik daarover het gesprek aan, of zoek ik die elders? En wat betekent dit voor mijn betrokkenheid bij de school als gemeenschap en organisatie?

Beginniveau en uitdagingen

Studenten zijn bij de start vooral bezig met het in kaart brengen van de rollen en verantwoordelijkheden binnen de school. Eerst hebben ze vooral te maken met de werkplekbegeleider en schoolopleider, maar die kring wordt al snel groter, omdat ze in hun rol als docent voor de klas ook met anderen (zoals een mentor) moeten afstemmen. Soms moeten studenten nog wennen aan deze professionele verantwoordelijkheid. Gaandeweg worden studenten pro-actiever: ze zijn niet alleen maar gericht op het "passen" binnen de organisatie, maar willen ook mede vorm geven aan ontwikkelingen in school. Daarbij geven ze – in verschillende mate – aan waar het beter kan en stellen zich soms kritisch op. Aan de andere kant zullen studenten ook aarzelen om een bepaalde positie in te nemen, omdat ze "nog in opleiding zijn". Het is van belang dat studenten vanaf het begin alert zijn op het bewaken van hun grenzen, maar daar zit direct ook de grootste uitdaging: de wens van studenten om alles op te pakken binnen de stage is groot en gaat soms ten koste van andere zaken.

**VORMGEVEN AAN
HET EIGEN LEREN**

**SAMENWERKEN
MET ANDEREN**

**LEIDERSCHAP
TONEN IN HET
BEROEP**

7. BIJDRAGEN AAN DE MAATSCHAPPELIJKE OPDRACHT

De maatschappelijke opdracht van onderwijs is onderwerp van onderhandeling en debat in de samenleving. Scholen formuleren steeds vaker een expliciete visie hierop. Vanuit hun eigen visie verhouden docenten zich hiertoe en geven ze vorm aan hun eigen onderwijspraktijk binnen de context van de school.

Deelaspecten en dilemma's

- Docenten verhouden zich tot het 'waartoe' van onderwijs door een eigen visie te ontwikkelen op de rol van hun schoolvak in de ontwikkeling van leerlingen en in de maatschappij. Deze visie ontstaat uit de wisselwerking tussen hun persoonlijke achtergrond, de schoolcontext en maatschappelijke en wetenschappelijke ontwikkelingen. Ze ontwikkelen hierbij hun persoonlijke visie op de vakinhoud, op gewenste leerdoelen en passende leermethoden. Deze visie werkt door in alle aspecten van hun onderwijspraktijk, zoals de inrichting van het lokaal en het gebouw, groeperingsvormen, werkvormen, de mate van ondersteuning en sturing, inhoudelijke accenten en de rol van ouders en leerlingen.
- Bijdragen aan de persoonsvorming van leerlingen is onderdeel van de maatschappelijke opdracht. Docenten helpen leerlingen om het perspectief van anderen in te nemen en te waarderen, door specifieke onderwerpen te bespreken en werkvormen in te zetten die hieraan bijdragen. Docenten bieden leerlingen ruimte en kaders voor het maken van keuzes, stimuleren leerlingen om hun eigen ideeën, waarden en oordelen te ontdekken en zich daarbij te verhouden tot de perspectieven van anderen.
- Het leren waarderen en benutten van verschillen tussen mensen is onderdeel van de socialisatie-opdracht die het onderwijs vervult ten behoeve van de diverse samenleving waarvan leerlingen deel uitmaken. Docenten laten zien dat er verschillen bestaan – in de klas, op school en in de maatschappij – en leven voor hoe zij deze verschillen erkennen, waarderen en benutten. Docenten laten daarmee zien hoe hun handelen van invloed is op de erkenning die leerlingen voelen en de kansen die zij krijgen. Zo maken ze leerlingen ervan bewust dat hun handelen ook effect heeft op de mensen om hen heen.

Dilemma's die docenten hierbij ervaren hebben betrekking op verschillende visies op de rol en taak van onderwijs en docent. Hoe belangrijk is het behalen van vakinhoudelijke leerdoelen ten opzichte van aandacht voor persoonsvorming en socialisatie? Hebben alle docenten de taak om de

maatschappelijke opdracht op te pakken of zijn bepaalde facetten meer behouden aan specifieke vakken of docenten? En als de school dit als een schoolbrede taak ziet, voelen alle docenten zich dan handelingsbekwaam, bijvoorbeeld als het gaat om het bespreken van controversiële onderwerpen? Het kan ook schuren tussen de persoonlijke visie van de docent en die van collega's of de school. Vaart de docent hierin een eigen koers, of moet die zich aanpassen aan de organisatie? Hoe stemt de docent het handelen vanuit de eigen visie af met rolopvattingen die in de omgeving leven?

Beginniveau en uitdagingen

In de regel zien we bij studenten een ontwikkeling van binnen naar buiten. Bij aanvang van de opleiding zijn de meeste studenten vooral bezig met zichzelf, daarna ook met het ontwikkelen van hun handelingsrepertoire en vervolgens ook met hoe leerlingen leren en hun impact op het leren en de bredere vorming van leerlingen. Het denken over de maatschappelijke opdracht zal voor de meeste studenten dus vaak pas later in de opleiding aan de orde komen. Tegelijkertijd is er vanaf het begin een beweging van buiten naar binnen: studenten positioneren zich steeds opnieuw ten opzichte van nieuwe ontwikkelingen. Eerst zullen dat praktijkervaringen zijn, maar later ook de visie van collega's en van de school en uiteindelijk ook het landelijke debat. Voor studenten kan het uitdagend zijn als ze al vroeg in de opleiding geconfronteerd worden met de maatschappelijke opdracht, terwijl hun denken en handelen daarbinnen nog niet ontwikkeld zijn. Ook kan het een rol spelen dat ze zelf nog volop in ontwikkeling zijn als persoon.

**ZICH VERHOUDEN
TOT HET 'WAARTOE'
VAN ONDERWIJS**

**BIJDRAGEN AAN DE
PERSOONSVORMING
VAN LEERLINGEN**

**WAARDEREN EN
BENUTTEN VAN
VERSCHILLEN**

8. VERDIEPEN VAN KENNIS, VAARDIGHEDEN EN EXPERTISE

Academische docenten zijn experts in hun vakgebied. Met wetenschappelijke kennis en kennis van actuele thema's enthousiasmeren ze leerlingen voor hun schoolvak en vervullen ze een brugfunctie tussen het wetenschapsgebied, de schoolpraktijk en de maatschappij.

Deelaspecten en dilemma's

- Academische docenten beschikken over gedegen kennis van hun wetenschapsgebied. Ze houden de debatten en ontwikkelingen binnen hun wetenschappelijke discipline en het schoolvak actief bij en zijn gericht op het uitbreiden en verdiepen van hun kennis en vaardigheden.
- Academische docenten zijn actief betrokken bij het vertalen van nieuwe vakinhouden, perspectieven en benaderingen naar het voortgezet onderwijs en vormen zo een brug tussen het wetenschapsgebied en de educatieve praktijk. Dit doen ze binnen de klas, op sectie- of schoolniveau, maar ook daarbuiten, bijvoorbeeld als ontwikkelaar van lesmateriaal of een lesmethode.
- Vanuit hun expertise als vakdocent dragen ze actief bij aan maatschappelijke discussies over het curriculum, de pedagogische opdracht en de inhoud en doelen van het schoolvak, bijvoorbeeld rondom thema's als burgerschap en digitale geletterdheid.

Dilemma's die docenten hierbij ervaren hebben betrekking op de spanning tussen de complexiteit van actuele ontwikkelingen in het wetenschapsgebied en de (voor)kennis en interesse van leerlingen; tussen wetenschappelijke inzichten en de doelstellingen in het curriculum (de eindtermen); tussen diepgang en de breedte van het curriculum; tussen de druk en de drukte van het docentschap; en de ruimte die zij voelen om vanuit de eigen expertise bij te dragen aan maatschappelijke discussies over het vakgebied

Beginniveau en uitdagingen

Bij binnenkomst in de opleiding hebben studenten in hun bachelor al veel vakkennis en wetenschappelijke vaardigheden opgedaan. Deze kennis en vaardigheden worden in de master verder verdiept en verbreed. Tegelijkertijd hebben studenten nog maar weinig zicht op het schoolvak en is hun visie op de relatie tussen het wetenschapsgebied en het schoolvak vaak nog impliciet. De uitdaging die studenten ervaren ligt in het gelijktijdig ontwikkelen van kennis en vaardigheden in hun wetenschapsgebied en kennis en vaardigheden als docent in het schoolvak. Dit gebeurt in voortdurende dialoog. In het begin zijn deze 'werelden' nog gescheiden, maar gaandeweg de opleiding kunnen studenten de samenhang steeds beter verwoorden en worden zij vaardiger in het 'vertalen' van wetenschappelijk inzichten naar het eigen onderwijs. Dan kunnen zij ook actiever bijdragen aan discussies over het schoolvak, zowel binnen de vaksectie als daarbuiten.

UITBREIDEN EN
VERDIEPEN VAN
KENNIS EN
VAARDIGHEDEN

VERTALEN VAN
NIEUWE INZICHTEN
NAAR ONDERWIJS

BIJDRAGEN AAN
MAATSCHAPPELIJKE
DISCUSSIES

9. ONDERZOEKEN IN VAKGEBIED EN ONDERWIJSPRAKTIJK

Academische docenten beschikken over onderzoeksvaardigheden waarmee ze niet alleen onderzoek kunnen doen binnen hun eigen vakgebied, maar ook hun onderwijspraktijk kritisch kunnen bevragen en verbeteren. Ze kunnen deze vaardigheden inzetten om leerlingen te begeleiden bij het ontwikkelen van een onderzoekende houding.

Deelaspecten en dilemma's

- Academische docenten beschikken over de onderzoeksvaardigheden om op basis van eigen wetenschappelijke interesses op een systematische en geïnformeerde manier een onderzoek op te zetten, uit te voeren en keuzes te verantwoorden. Ze kunnen wetenschappelijke literatuur zoeken, de relevantie ervan beoordelen en deze kritisch verwerken. Ze maken beargumenteerde keuzes voor onderzoeksmethoden en analyseren hun data en bronnen op een valide en betrouwbare manier.
- Over de conclusies van hun onderzoek communiceren ze mondeling en schriftelijk op een adequate manier. Daarbij kunnen ze afstemmen op zowel een wetenschappelijk als een breder maatschappelijk publiek.
- Bij het uitvoeren van hun onderzoek en het rapporteren over de conclusies zijn ze zich bewust van ethische dimensies en handelen ze daarnaar.
- Academische docenten zijn niet alleen geschoold in onderzoeksvaardigheden binnen hun eigen discipline, maar kunnen ook hun onderwijspraktijk kritisch bevragen en verbeteren op basis van theoretische en empirische perspectieven.

Dilemma's die docenten hierbij ervaren hebben betrekking op de spanning tussen de rollen van docent en onderzoeker; tussen wetenschappelijke nuance en vereenvoudiging in het onderwijs; tussen systematiek en intuïtie; tussen eigen onderzoeksvaardigheden het begeleiden van leerlingen in het ontwikkelen daarvan; tussen kennisoverdracht en het aanleren van een onderzoekende houding; en tussen ethische dimensies in het doen van onderzoek en het dagelijkse werken met leerlingen.

Beginniveau en uitdagingen

Bij binnenkomst in de opleiding hebben studenten al kennis van de wetenschappelijke methode in hun eigen discipline. Deze onderzoeksvaardigheden worden in de opleiding verder verdiept en verbreed, met (afhankelijk van het traject) aandacht voor vakspecifieke onderzoeksvaardigheden en methoden van vakdidactisch onderzoek naar de onderwijspraktijk. De uitdaging ligt in het ontwikkelen van onderzoeksvaardigheden in dialoog met het docentschap. Net als bij het ontwikkelen van kennis en vaardigheden kunnen studenten gaandeweg de opleiding deze samenhang steeds beter verwoorden en worden zij vaardiger in het vertalen van hun eigen onderzoeksvaardigheden naar het onderwijs.

**ONDERZOEK
ONTWERPEN,
UITVOEREN EN
EVALUEREN**

**COMMUNICEREN
OVER ONDERZOEK**

ETHISCH HANDELEN

**ONDERWIJSPRAKTIJK
BEVRAGEN EN
VERBETEREN**

OPLEIDINGS DOELEN

voor de academisch docent vo

Radboud Docenten Academie

info@docentenacademie.ru.nl

Bezoekadres

Erasmusgebouw, 20e verdieping
Erasmusplein 1
6525 HT Nijmegen

Postadres

Postbus 9103
6500 HD Nijmegen

Telefoon

(024) 361 55 72

2e druk, april 2025